

O autorze

Maria Kuncewiczowa urodziła się 30 października 1899 roku w Samarze. Jej ojciec, Józef Szczepański był nauczycielem matematyki, dyrektorem szkół średnich, a matka, Adelina Róża z Dziubińskich z wykształcenia skrzypaczką. Początkowo mieszkała w Płocku, potem we Włocławku. W 1913 roku w Warszawie uzyskała dyplom nauczycielki domowej. Studiowała literaturę francuską w latach 1913-1914 w Nancy we Francji i filologię polską na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, następnie na Uniwersytecie Warszawskim. Była krótko nauczycielką języka polskiego i francuskiego w Szkole Handlowej we Włocławku, pracowała jako tłumaczka w wydziale prasowym Ministerstwa Spraw Zagranicznych, uczestniczyła w polskiej delegacji na Konferencji Pokojowej w Paryżu. Przez wiele lat uczyła się śpiewu w konserwatorium w Warszawie i Paryżu. W 1921 roku wyszła za mąż za Jerzego Kuncewicza. Debiutowała opowiadaniem *Bursztyny*, zamieszczonym w 1918 roku w piśmie „Pro Arte et Studio”. Publikowała w „Bluszczu”, „Kobiecie Współczesnej”, „Wiadomościach Literackich”, „Gazecie Polskiej”. Jednak to opowiadanie z 1926 roku – *Polska na fiszmarku* – uważała za swój debiut. Współpracowała z radiem jako autorka m.in. pierwszej powieści radiowej. Uczestniczy-

O autorze

ła w pracach Polskiego PEN Clubu (od 1938 roku wiceprezes) oraz ZZLP (Związku Zawodowego Literatów Polskich). Od końca lat dwudziestych związana z Kazimierzem Dolnym. Podróżowała kilkakrotnie po Europie (Szwecja, Norwegia), była na Bliskim Wschodzie. Po wybuchu II wojny światowej przedostała się do Francji. Współpracowała przy wznowieniu działalności Polskiego PEN Clubu w Paryżu i była jego prezesem. Potem przeniosła się do Wielkiej Brytanii, gdzie spędziła okres wojny i tam została. W 1949 roku zainicjowała akcję skierowaną do ONZ – apel o przyznanie uchodźcom obywatelstwa światowego (bez rezultatu). Była współorganizatorką, a także prezesem honorowym, utworzonego w 1951 roku centrum Pen Clubu dla Pisarzy na Wygnaniu. W 1955 roku wyjechała do USA i zamieszkała w Nowym Jorku. W 1956 roku współpracowała z radiem Wolna Europa i jako autorka powieści radiowej *Państwo Kowalscy na emigracji*. Prowadziła wykłady z literatury polskiej na wydziale sławistyki University of Chicago. W 1976 roku przyłączyła się do protestu przeciw planowanym zmianom w Konstytucji PRL, wysyłając depezę w tej sprawie do przewodniczącego Koła Posłów Katolickich „Znak”. Otrzymała wiele nagród i odznaczeń, m.in.: Nagrodę Literacką m. Warszawy, Złoty Wawrzyn PAL, Nagrodę Państwową I stopnia, Nagrodę Polskiego Ośrodka Stowarzyszenia Kultury Europejskiej, doktorat ho-

noris causa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. **Zmarła 15 lipca 1989 roku w Lublinie**; pochowano ją w Kazimierzu Dolnym. Jej dzieła przekładano na wiele języków: angielski, francuski, niemiecki, włoski, rumuński, czeski, fiński.

Twórczość:

- 1926 *Tsei-Hi, władczyni bokserów*
- 1927 *Przymierze z dzieckiem, opowiadania*
- 1928 *Twarz mężczyzny*
- 1932 *Miłość panińska, dramat*
- 1933 *Dwa księżycy*
- 1935 *Dyżurni warszawski, felietony*
- 1936 *Cudzoziemka*
- 1936-37 *Dni powszednie państwa Kowalskich, powieść radiowa (drugie wydanie 1956)*
- 1939 *Dialog o zmierzchu, powieść mówiona*
- 1939 *Przyjaciele ludzkości, opowiadania dla młodzieży*
- 1939 *Miasto Heroda. Notatki palestyńskie*
- 1938 *Serce kraju, opowiadania dla młodzieży*
- 1939 *W domu i w Polsce, opowiadania dla młodzieży*

O autorze

- 1939 *Zagranica*, opowiadania dla młodzieży
- 1943 *Klucze*
- 1945 *The modern Polish Prose*, szkice o literaturze współczesnej
- 1946 *Zmowa nieobecnych*
- 1952 *Leśnik*, powieść
- 1962 *The Modern Polish Mind*, szkice o literaturze współczesnej
- 1965 *Don Kichot i nianki*
- 1979 *Fantasta alla polacca*
- 1946 *Tristan* (drugie wydanie 1967)
- 1972 *Fantomy*, wspomnienia¹

Geneza

MATKA

Maria Kuncewiczowa nadała Róży Żabczyńskiej **cechy własnej matki**, która także była skrzypaczką i miała bardzo złożoną osobowość. Losy przodków oraz jej samej były także naznaczone życiem tułaczym i pobytem na obczyźnie. W *Fantomach* wspominała:

---

¹ Podaję za *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*, t. 4, red. J. Czachowskiej i A. Szałagan, Warszawa 1996, s. 474-478.

Trudno powiedzieć, że to historia stworzyła mnie mizantropką. A jednak tak jest. Przodkowie moi – do czwartego pokolenia wstecz, o dawniejszych nie wiem – byli zesłańcami, emigrantami, żołnierzami Polski na cudzych ziemiach, ludźmi »z akcentem«, ludźmi napiętnowanymi. Do ich poczucia obcości etnicznej i politycznej moja matka dodała poczucie osoby wyklętej z kręgu miłości i odrąconej od ołtarza sztuki².

Ile razy matka w chmurze w piorunach odchodziła na całe godziny do salonu i zza zamkniętych drzwi zaczynały dolatywać nierówno szarpane smyczkiem fugi Bacha – ojciec zabierał mnie na spacer³.

Relacji Róży i Marty autorka nadała **cechy stosunków panujących między nią a matką – Adelina**. Ta **nienawidziła córki z powodu tego, że jakaś panna w Petersburgu odbiła jej kiedyś Marcina Kątskiego, pierwszą i jedyną miłość⁴**. Przelanie wszystkich wspomnień i emocji na papier, które nastąpiło po śmierci matki, pozwoliło Kuncewiczowej dokonać rozrachunku ze swoją własną przeszłością, wypełnić pustkę po jej odejściu, pokonać depresję.

² M. Kuncewiczowa, *Fantomy*, Warszawa 1971, s. 62.

³ W. Wójcik, *Skamandryci i inni nad Sekwaną. Szkice historycznoliterackie*, Katowice 1995, s. 148.

⁴ S. Żak, *Maria Kuncewiczowa*, Warszawa 1973, s. 56.

Plan wydarzeń

Cudzoziemka po raz pierwszy ukazała się w odcinkach w „Kurierze Porannym” w 1935 roku. Pod koniec tego samego roku wydał ją „Rój” i w następnym ponowił nakład. Powieść była nominowana do nagrody „Wiadomości Literackich” za najwybitniejszą książkę roku 1935, wygrał jednak Józef Wittlin *Solą ziemi*. Ta powieść zajęła też pierwsze miejsce w plebiscycie czytelników pisma, podczas gdy *Cudzoziemka* była na jedenastym miejscu.

Kuncewiczowa miała także zamiar napisać powieść o mężu Róży – Adamie – pod tytułem *Swój człowiek*. Pracę przerwała jej jednak podróż na Bliski Wschód. W 1936 roku „Wiadomości Literackie” zamieściły pierwszy fragment powieści *Mąż Róży*⁵.

Plan wydarzeń

1. Przybycie Róży do domu córki.
2. Wspomnienie:
  - a) wizyty w sklepie i zakupów,
  - b) domu rodzinnego w Taganrogu,

---

⁵ Zob. A. Szałagan, *Maria Kuncewiczowa. Monografia dokumentacyjna 1895-1989*, Warszawa 1995, s. 55, 56, 67.

- c) wieczoru u Bądkich i znajomości z Michałem,
  - d) okoliczności ślubu z Adamem i szczegółów ich małżeństwa.
- 3. Oględziny domu córki i zabranie pamiątek, w tym szala.
- 4. Rozmowa telefoniczna Róży z mężem.
- 5. Dalsze wspomnienia domu rodzinnego i przyjazdu do Polski.
- 6. Przybycie Adama.
- 7. Wspomnienie:
  - a) historii dwóch imion: Róża i Ewelina,
  - b) nocy, kiedy wyznała mężowi, że kocha tylko Michała,
  - c) okoliczności śmierci synka Kaziuczka.
- 8. Kłótnia z mężem i zasłabnięcie Róży.
- 9. Przybycie wnuka Zbyszka.
- 10. Przyjście syna Władysia i jego żony Jadwigi.
- 11. Wspomnienia:
  - a) dzieciństwa Władysława,
  - b) zaręczyn syna z Haliną,
  - c) ślubu z Jadwigą,
  - d) kontaktów małżonków z Różą.

Plan wydarzeń

---

12. Rozmowa Róży z Jadwigą.
13. Przybycie córki Marty.
14. Wspomnienie:
  - a) rocznicy śmierci Kazia, próby zabójstwa syna i poczęcia się córki,
  - b) dzieciństwa Marty,
  - c) choroby córki i próby otrucia dziecka przez matkę,
  - d) nocy, kiedy Marta poznała prawdę o swoich narodzinach,
  - e) lekcji śpiewu,
  - f) małżeństwa Marty z Pawłem.
15. Obiad u córki.
16. Przerwana rozmowa z Martą.
17. Przyjazd do domu Róży i szczerą rozmowa z mężem.
18. Ostatnia rozmowa Róży z córką.
19. Wspomnienie wizyty u doktora Gerhardta w Królewcu.
20. Złe samopoczucie Róży; wezwanie lekarza.
21. Śmierć Róży w otoczeniu najbliższych.